

על עצם השוואת הגמרא נידון הולכה למדי לחמשה בני אדם שאינו יודע ממי גזל – ע' בפני יהושע' כאן, וב'נתיבות המשפט' – פתיחה לסי' עו.

פרפראות לחכמה

'הגזול את חבריו שוה פרוטה...' – 'שוה פרוטה במדרש רבה (שמו"ר לג, תרומה): 'כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו' – המקח שנתתי לכם יש בו כסף... יש בו זהב... יש בו שדות ויש בו כרמים...'. ובוזה שוה פרוטה עולה תורה. כי בהתורה נכלל הכל, הכסף והזהב שדות וכרמים. והפרוטה הוא שורש דכסף, וכל הסכומים מתיחסים בה בכח דפרוטה, ופרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול – הם דברי תורה הנחמדים מזהב ומפז רב. וד"ל היטב'. ('משמיע שלום' לאדמו"ר רש"ש מאמשינוב זצ"ל – לקוטים, עמ' 33).

'יוליכנו אחריו למדי' – על פי מה שאמר הכתוב: 'הנני מעיר עליהם את מדי אשר כסף לא יחשובו, וזהב לא יחפצו בו'. ואפילו לא גזל אלא שוה פרוטה, אשר במדי אינו נחשב כמאומה, שיש שם כסף וזהב לרוב, אעפ"כ חייב להוליכו לשם להשיבו. (עפ"י הגר"א, ועוד. וע' ב'פרפראות' – קדושין יב. חוברת ט).

דף קד

'כיון דאפשר לאהדורי ממונא למריה, הוה ליה כמאן דאמר ליה יהיו לי בידך' – נחלקו הדעות בין הפוסקים, האם חייב על כל פנים לשלוח לו הודעה במקום שהוא שם, שמוכן ומזומן להשיב לו, ואם לא יכול להודיעו, חייב ללכת אחריו לשם. או שמא אין חיוב להודיעו, אלא לכשיבוא לכאן – יודיענו. (ע' טור וב"ה, רמ"א, ש"ך, סמ"ע וקצוה"ח (סק"א וסק"ג) – ר"ס שסו).

ובש"ך (שם) משמע שאף מחויב להוציא הוצאות כדי להודיעו. ובחזו"א (כ, ח) חלק על כך, שלפי מה שנפסק כתקנת רבי אלעזר ברבי צדוק (שכן היא שיטת הראשונים והטוש"ע), אין צריך להוציא הוצאות. (והש"ך לשיטתו שכתב שאין הלכה כרבי אלעזר ברבי צדוק).

'הלכך, נשבע אף על גב דקאמר ליה יהיו לי בידך, כיון דבעי כפרה...' – פירוש, מדכתיב 'לאשר הוא לו יתננו...' למדים שאינו מתכפר לו עד שיתננו לידו. (עפ"י סמ"ע וקצות החשן ר"ס שסו. והש"ך שם כתב שלפי המסקנא אין צורך ללמוד מ'לאשר הוא לו' אלא מסברא הוא. ובאג"מ (ח"מ ח"א לא) כתב שדבריו תמוהין. ובחזו"א (כ, ח) פרש דברי הש"ך שזה שהצריכו קרא (בגמ' לעיל), דוקא בגזל מחמשה בני אדם, שמוכה לנגזל האמתי, ועדיף נידון זה מהלך למדי).

'כיון דבעי כפרה לא סגי עד דמטי לידיה' – וגם בזמן הזה, שאין קרבן כפרה, חייב משום כפרה ליתן לידו, ונוהג דין 'יוליכנו אחריו למדי'. (ש"ך חו"מ שסו סק"ב; חזון איש ב"ק כ"ז. ועתוס' ב"מ לו. סד"ה התם).

(ע"ב) 'אי כתב לך נמי התקבלתי לא כלום הוא, דלמא אדאתית שכיב רבי אבא ונפלו זוזי קמי יתמי, והתקבלתי דרבי אבא לאו כלום הוא' – כבר תמה הרשב"א ז"ל, מדוע לא ייפטר רב יוסף, ואפילו שכיב ר' אבא בינתיים, והלא כתב לו 'התקבלתי' ואין לו לחוש למיתה, שאפילו בערוה החמורה אין חוששין למיתה, כל שכן לענין ממון הקל?

והסביר שכאן שונה הדבר, שאין אותו 'התקבלתי' כלום, כי הרי כך אמר לו: כשתתן לרב ספרא את המעות, כאילו התקבלתי אני, והרי בשעה שקיבלם רב ספרא כבר בטלה שליחותו, אם באותה כבר אינו בעולם.

וכיון שאם הלה ימות, לא ייפטר זה, אינו חייב ליתן לו אם הוא חושש, שאין מחייבין אותו למסור ממונו על הספק בזמן שאפשר לו למלוה לפוטרו מכל אחריות, שיהא בטוח שלא יפסיד. (כי אם יאמר לו להדיא שפוטרו בכל אופן – נפטר). (עפ"י פרישה וסמ"ע ריש קכב; חזון איש חו"מ א, ג).

ונראה שאין הפרש לדינא בין זקן לנער, ואם הלה חושש שמא ימות – רשאי, ומה שכתב רש"י שרבי אבא זקן היה, כבר נתקשה בזה הרשב"א ז"ל. ונראה שלא מצד הדין הוא אלא דרך ארץ, שאם לא היה לבם נוקפם, לא היו מדקדקים בדבר. (חזון איש חו"מ א, ג)

ואמנם, יש שיטה אחת בראשונים (הביאה בעל העיטור ובעל התרומות), הסוברת שגם אם מת המשלח קודם מסירת הלוה לשליח, הלוה נפטר. ומפרשים דברי הגמרא בענין אחר (שאמר לו לחוש שיטענו היתומים על טיב המעות ששילם), וכתב החזון איש (חו"מ א, טו) שכל הראשונים פרשו דברי הגמרא כפשוטן, וכן הלכה. (וגם אינו יכול לטעון 'קים לי' כאותם הפוטרים, דיחידאי ניהו).

וזה דלא כהש"ך (קכב סק"ה) שנקט שיטה זו. וכן פסק בנתיבות המשפט (שם), באופן שאמר 'שלח על ידו', שאינו מטעם שליח-קבלה שבטל כחו במות משלחו, אלא מטעם ערבות הוא, ומועיל גם אם מת.

'אלמא חומש – ממונא' – בבבא-מציעא (ג): מבואר שיש על החומש דין קרבן, ואם לגבי קרבן נאמן אדם על עצמו, כן גם לגבי חומש, שכפרתו הוא. ויש להסביר לפי זה מה שנראה מדברי הרמב"ם (גזילה ה, יא) ששייך דין חומש בקטן, הגם שחייב ממון לא חל על הקטן (כמבואר לעיל פנ). – לפי שדינו כקרבן כפרה.

ואין הדברים סותרים למה שמבואר כאן, שחומש – ממון, כי אף שתחילת ענינו כפרה, לאחר שהתודה הטילה תורה עליו חוב חומש כחייב ממוני. (עפ"י זכר יצחק ח"ב כה. וע' לשון רש"י לעיל סה סע"א. וע' בספר 'מתנה לוי' – שבועות לו. – הביאו הגר"ד בענגיס ח"א מד, ובאחיעזר ח"א א, א. וע"ע שיעורי ר' שמואל – קדושין נ. אות תא-תב).

'כאן שהודה כאן שלא הודה. אי לא הודה, קרן נמי לא משלם?...' – שהרי הברייתא מדברת באופן שאין עדים, אלא בהודאות פיו. ומתריך: 'כגון שהודה בנו' – שידע והכיר בגזילה שעשה אביו. וגילגלו שיתריך לו כן, כדי שיקשה לו 'ונחייב חומש אשבועתא דידיה' כיון שהודה. (תוס' הרי"ד).

והראב"ד ז"ל פרש 'כאן שלא הודה' – שלא הודה הבן, אולם האב הודה. ומקשה הגמרא, אם הבן לא הודה, ייפטר גם מקרן? ואין לומר שיש עדים שהאב הודה, ולכך חייב בקרן, שכיון שאמר חומש – ממונא הוא, מיד שנתחייב בו אביו, חייב גם הבן ואפילו לא נשבע הבן, אלא ודאי כשאין עדים כלל. עד כאן מהראב"ד.

דף קה

באורים בפשט וציונים לעיון

'לשמא תייקר לא חיישינן' – יש מן הראשונים שכתבו לשמוע מלשון זו, שאם אכן נתייקר לאחר

לדעת ר' יוחנן, שנוי הדבר במחלוקת ר' מאיר ור' יהודה אם 'שינוי' קונה לו. (ובני מערבא חלקו על כך, שכיון שאינו שלוחו בדבר זה, לא נקנתה הסחורה למשלח).
 ולדעת ר' אלעזר, גם לר' מאיר אין זה נחשב שינוי מדעת המשלח, כיון שעכ"פ הרוויח בעסקו. ולכן חולקים ברווחים כפי שסיכמו מלכתחילה.

קסב. ראובן נתן מעות לשמעון שיביא לו בהם פירות, והלך שמעון ומכר את הפירות ללוי – האם זכאי ראובן ליטול את דמי הפירות כפי מחירם עתה, ביוקר, או אינו רשאי אלא ליטול כפי מה שנתן? (קג).

אם כבר זכה בפירות בקנין, ולאחר שנתייקרו מכרם שמעון, נוטל את המחיר היקר. ואם לא קנאם, אלא שנתן לו מעות מראש באמנה – אסור לו ליטול דמים כמחיר היוקר, שנראה כרבית. ואולם אם כששמעון מכרם ללוי, אמר לו שפירות של ראובן הוא מוכר לו – הרי אותם דמים ששילם (שהם כפי מחיר היקר) של ראובן הם.

קסג. למסקנת הסוגיא, מה דין חיוב התשלומין במקרים דלהלן? (פרט הדין בכל אחד, באופן שכפר ונשבע לשקר ואח"כ הודה, ובאופן שלא נשבע):
 א. לקח מאחד מחמשה בני אדם ואינו יודע מאיזה.
 ב. גזל מאחד מחמשה בני אדם ואינו יודע מאיזה.
 ג. גזל שוה פרוטה והלך הנגזל למקום רחוק. (קג-קד).

א. ישנה דעת תנאים אחת שנחלקו בדבר ר' טרפון ור' עקיבא, אם מניח דמים ביניהם ומסתלק (כך מבואר ב'מעשה דחסיד אחד', וביבמות קיב:). ודעת ר' שמעון בן אלעזר, שלא נחלקו על כך שמניח ומסתלק. (ואף לצאת ידי שמים אינו חייב. תוס' כאן. וע' רמב"ם מכירה כב; תוס' ב"מ לו:).
 ואם נשבע לשקר והודה – דינו כגזילה (ע' סעיף ב).

ב. לר"ט – מניח גזילה ומסתלק (ולא שיניח ביניהם שיקחנה, אלא יניח עד שיתברר הדבר – ב"מ לו:), בין נשבע בין לא נשבע, אלא שאינו יוצא ידי שמים עד שישב לנגזל האמיתי (ע' רש"י ומהרש"א), ולר"ע – בין נשבע בין לא נשבע חייב להשיב לכל אחד ואחד (אלא שאם נשבע חייב מדין התורה, ואם לא נשבע, משמע בגמרא שחייב מקנס חכמים).

ג. אם לא נשבע לשקר – אין צורך להוליכו אחריו למדי, ואם נשבע לשקר, אינו מתכפר לו עד שיבוא לידו. (בין לר"ט בין לר"ע – רש"י. וממהרש"א מבואר שאפילו לצאת ידי שמים אינו חייב ללא שבועה, דהוי כפקדון).

קסד. אדם שנשלח להחזיר חוב לבעליו, באלו מן המקרים דלהלן פקעה האחריות מאותו שנשתלח אליו (הלוה, השואל, הגזול וכו') ובאלו לא פקעה אחריותו?

א. שלחו ללא עדים.

ב. שלחו בפני בעדים.

ג. לא שלחו ממש, אלא ביקש שימציא את עצמו לאותו אדם, כדי שישלחנו הוא.

ד. נתן לו אגרת שעליו מופיע חותמו (דיוקני').

ה. עדים חתומים על אותה אגרת. (קד)

א. לא נפקעה אחריות המשלח.

ב. לרב חסדא – נפקעה אחריותו, ולרבה – לא נפקעה.

ג-ד. לא נפקעה האחריות מהמשלח.

ה. לשמואל – לא נפקעה האחריות, ולר' יוחנן – נפקעה.

קסה. מהן שלש ההוכחות המוזכרות בסוגיא, לכך ש'חומשא – ממונא'. (קד:)

מכך שהוצרך התנא לומר שאינו חייב לילך אחריו למדי, משמע שממון של חברו הוא שמונח בידו (רש"י. וי"מ באופן אחר); מכך שאם נשבע על החומש – נותן חומש על החומש; וכן מדברי הברייתא שיורשים חייבים בקרן וחומש של אביהם.

קסו. מה דין הבן באופנים הבאים:

- א. נשבעו שניהם והודה האב בלבד.
- ב. נשבעו שניהם והודה הבן. (קד:)

א. אם אין עדים – הבן פטור מקרן וחומש. ואם יש עדים – משלם הבן קרן וחומש ופטור מן האשם.
ב. אם הגזילה קיימת – משלם קרן וחומש. ואם אינה קיימת – פטור מן החומש, וחייב בקרן אם יש אחריות נכסים, ועמד האב בדין קודם מיתתו.

קסז. א. גזל חפץ השהו פרוטה, והזול – האם וכמה חייב להשיב לבעלים (מה הדין כשהחפץ בעינו, ומה הדין כשאינו בעינו)?

- ב. גזל חפץ פחות משהו פרוטה – האם חייב להשיבו?
- ג. גזל שני חפצים השוים יחד פרוטה אחת, והחזיר אחד מהם – האם חייב להחזיר את השני, והאם מתקיימת כאן מצות השבה? (קה.)

א. אם החפץ בעין – משיבו כמות שהוא (כחמץ שעבר עליו הפסח). ואם לאו – משלם כפי שוויו בעת הגזילה.
ב. לפי לשון ראשונה בדברי רב פפא, משמע שחייב להשיבו, שמא תייקר שוב. וללשנא בתרא דר"פ, וכן משמע מדברי רבא – אינו חייב. (ע' תד"ה אמר).
ג. נסתפקו בגמרא מה דינו. ובפירוש המסקנא נחלקו הראשונים אם חייב להשיב או לא. ולכו"ע אין כאן גזילה כעת, ומאידך לא התקיימה מצות השבה בהשבת חצי הפרוטה. (ולל"ק דרב פפא הנ"ל, נ' ודאי שחייב להשיב החפץ הנשאר, שמא תייקר).

קסח. א. גזל חמץ ועבר עליו הפסח, וכפר ונשבע לשקר והודה – האם חייב קרבן שבועה? ומה הדין אם נשבע לפני שהגיע הפסח?

- ב. הגזול ממון מחבירו ושיקר בשבועה לומר שלא גזלו אלא מצאו, ואחר כך הודה – האם חייב קרבן שבועה?
  - ג. עד אחד שנשבע לחבירו שאינו יודע לו עדות, והודה – האם חייב קרבן שבועה? (קה:)
- א. רבא הסתפק בדבר, ומדברי רבה הוכיחו שחייב. וכל זה כשנשבע לאחר שנאסר, אבל אם קודם, הרי יש כאן כפירת ממון גמורה, וחייב (עפ"י רש"י. והאחרונים דנו אם יכול לומר הש"ל, או משלם תשלומין מעליא – ע' מל"מ גזילה ג, ה; חזו"א ועוד).
ב. בגמרא אמרו (אליבא דרבה) שתלוי, אם אומר לו הילך – פטור, ואם לאו – חייב.
ג. מחלוקת תנאים. וכן אמוראים נחלקו בדבר.

קסט. א. האם אדם נפסל לעדות במקרים הללו: 1. כפר בפקדון 2. כפר במלוה.

- ב. הכופר בפקדון ולא נשבע – האם חייב הוא באונסין, כגזולן? (קה:–קו.)

א. הכופר בפקדון נפסל לעדות לדעת רב ששת. ודוקא אם הפקדון בידו, אבל אם הוא באגם אינו אלא כמשתמט ומדחה אותו ולא נפסל. וכן הכופר במלוה, כיון שאין בידו לפרוע עתה, אינו אלא כמשתמט ולא נפסל. ואם נשבע – פסול בשניהם.
ב. רב ששת אמר שנעשה גזלן ומתחייב באונסין. ודוקא כשהפקדון ברשותו ולא באגם.

קע. שומר שתבעו חבירו, ונשבע כדי להיפטר, ואחר כך נודע ששיקר – האם וכמה משלם, באופנים הבאים:

- א. בטענת 'אבד' ובאו עדים ולא הודה.
- ב. בטענת 'אבד' והודה.
- ג. בטענת 'נגנב' ובאו עדים ולא הודה.
- ד. בטענת 'נגנב' ובאו עדים ואח"כ הודה.
- ה. בטענת 'נגנב' והודה ואח"כ באו עדים. (קו.)